

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

ОКЗ «ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ»

Дитячий світ Японії

Методико-бібліографічні матеріали
до
Року Японії в Україні

Вип. 2

ХАРКІВ • 2017

ББК 63.3(5Япо)+78.34(5Япо)

Д49

Дитячий світ Японії: методико-бібліографічні матеріали до Року Японії в Україні. Вип. 2 / ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей»; уклад. В.Лупіцька, Д.Бродяк. – Х., 2017. – 48 с.

Методико-бібліографічні матеріали містять рекомендації щодо популяризації Року Японії в Україні засобами і формами бібліотечної роботи. Розраховано на бібліотечних фахівців та широке коло користувачів.

Матеріал підготували:

Лупіцька В. М.,

Бродяк Д. А.

Редактор:

Загревська С. М.

Комп'ютерна верстка:

Должек Н. Ф.

Відповідальна за випуск:

Трохименко Г. В.

© ОКЗ «ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ»

bibl.kharkiv.ua

bibliomiste4ko.kharkiv.ua

Світ дитячого читання Японії

Діти і книги в японській культурі

У будь-якій японській книгарні увагу відвідувачів насамперед привертають довгі стелажі з манга 漫画. Манга – це комікси, історії в картинках. Вони становлять 40% від загальної кількості всіх книг, що видаються в Японії. У більшості випадків – це серійні твори, що можуть складатися з кількох тисяч випусків.

Манга бувають для хлопчиків і дівчаток, для немовлят і людей похилого віку, для інтелектуалів і «маргіналів». Манга-персонажі стають такими ж національними символами, як герої народних казок. Наприклад, кіт-робот Дораемон відомий буквально кожному японцеві. Манга «Дораемон», що

складається з 1300 випусків, одержала безліч дитячих книжкових премій і перекладена іншими мовами.

У Кіото працює величезний Міжнародний музей манга, а тематичні магазини є майже в кожному місті.

Таке поширення коміксів не дивує, адже розглядання, споглядання – основа японської культури. Тож манга є своєрідною школою візуальної грамотності, яка для японця іноді навіть важливіша за вербальну. Коли іноземні кореспонденти попросили японську маму розповісти, як вона читає книжки зі своєю п'ятирічною дитиною, то почули у відповідь: *«Ми не читаємо. Ми дивимось. Просто перегортаємо сторінки, розглядаємо, іноді я говорю дитині: дивись, дівчинка квіти збирає. Або вона мені*

показує: цей монстр найстрашніший, а цей добрий. Текст нам не потрібен. Ми його самі придумаємо, якщо знадобиться».

Чому так відбувається? Причин багато, і одна з них – ієрогліфічне письмо. Ієрогліф – це «колишня» піктограма. Старанно виписуючи і читаючи ієрогліфи, діти вчаться розуміти і розшифровувати зображення. Існує думка, що саме завдяки щоденній практиці в написанні ієрогліфів багато японців дуже добре малюють.

Звичка до тривалого споглядання лежить в основі культури сімейного читання.

Уміння «зчитувати» емоції, настрої, смисли, закладені в зображенні, – ось що в першу чергу покликані розвивати і виховувати японські дитячі книжки. Книжка-картинка – єдиний жанр японських книг для дошкільнят. Та й серед «шкільних книг» майже не зустрінеш неілюстрованих видань.

Неймовірною популярністю в Японії користуються книжки з ілюстраціями художниці Івасакі Тихіро (1918-1974). Унікальний для Японії випадок: творчості Тихіро присвячено відразу два музеї – в Токіо і недалеко від Нагано. На європейський погляд її книжки нічим не примітні, там майже нічого не відбувається.

Але для японця будь-якого віку немає нічого кращого, ніж книжка, яку можна розглядати. Усе

своє життя Тихіро малювала дітей і квіти, тож насолоджуватися її акварелями можна нескінченно.

Можливо, саме розвиненою звичкою до споглядання обумовлена японська «всеїдність», сприйняття різноманітних культур. Адже споглядати можна і потрібно різне. Стилістичне розмаїття є абсолютно природним для японської дитячої

літератури, про що свідчить велика кількість книжок, у яких під однією обкладинкою поєднуються роботи різних дитячих ілюстраторів – як в книзі «Двадцять японських казок» (2011), де кожен казку супроводжують роботи окремого художника. Багатьом читачам таке «змішання» стилів в одній книзі може здатися дивним, але для японців воно абсолютно природне.

У Японії також постійно видаються казки інших народів: французькі, індійські, африканські, російські. Дивну історію розповів відомий художник-ілюстратор Віктор Чижиков: японське видавництво «Гаккен» у 1980-і роки замовило йому ілюстрації до казки «Вершки і корінці», а потім попросило написати продовження цієї казки! Так він став не тільки художником, але й письменником. Історії про мужика, ведмедя і їхніх онуків Петю і Потапа японські діти побачили раніше, ніж діти на батьківщині автора.

Якщо європейська дитяча література заснована на культурі індивідуальності, особистої унікальності і своєрідності, то японські дитячі книжки містять інше послання: ти лише один з багатьох, ми всі схожі, у нас є спільні правила. Адресована малюкам ілюстрована історія Японії починається і закінчується однією і тією ж фразою: *«Ти живеш в Японії. Ти один з мільйонів японців».*

Виховання колективізму за допомогою групових ігор, спорту і хорového співу – одне з найважливіших завдань японських дитячих садочків, і про це дуже цікаво розповідає відома письменниця Рієко Накагава в своїй книзі «Дитячий садочок «Тюльпан», з першої сторінки якої ми дізнаємося, що *«кожного ранку після сніданку вихователька читає дітям цікаві книжки».*

Не дивно, що на сторінках дитячих книг часто з'являється не індивідуальний, а «колективний герой»: шістнадцять собак, одинадцять котів, сім тигрів, двадцять риб, п'ять мишей, десять чашок. Їхні імена невідомі і неважливі. Їх завдання – показати різні моделі колективної взаємодії, навчити дитину-читача працювати в команді, знати своє місце, розуміти загальну мету, працювати над її досягненням і нести особисту відповідальність за колективний результат. Чи не з читання таких книжок виростає неймовірна згуртованість японської нації, яка так вразила весь світ після трагічного землетрусу 2011 року?

Японський колективізм неможливий без неухильного дотримання правил етикету. Іноземні мами, які виховують дітей в Японії, зазвичай дивуються жорсткості регламентації життя у дитячих садочках або школах, де під час «уроків моралі» з «правилами японського життя» дітей знайомлять і дорослі, і книги. Але роблять це «не в лоб», а дуже делікатно: дитина-читач повинна не просто прийняти на віру існуючі правила, а усвідомити їх необхідність.

Оскільки у японців існує культ чистоти і порядку, то не дивно, що величезна кількість правил стосується особистої гігієни. Письменник Тосіко Кандзава і художник Каяко

Нісімакі ще в 1970 р. створили книжку-картинку «Одягати трусики вже вмю», яку і сьогодні

читають японські діти. Сюжет її простий: маленькому герою ніяк не вдається стоячи надіти трусики, і він йде гуляти роздягнутим. Усі звірі сміються над його голими безхвостими сідницями; до того ж, розсердившись, малюк падає і брудниться. Але за допомогою мами він нарешті знаходить

вихід із складної ситуації: виявляється, надягати трусики можна лежачи!

Ще одна популярна в Японії книжка, перекладена різними мовами, називається «Плач» (вірші Хіротака Накагава, ілюстрації Тінта Хо). Головний посил цієї книги в тому, що люди плачуть не тільки від болю і смутку, але й від радості та любові. Новонароджений малюк плаче від страху, коли мама йде, але коли вона з'являється, він теж плаче, але вже від радості. Мама плаче від захвату, тато – від почуттів, що його переповнюють. Адже плакати – це нормально.

А найвідоміша у світі японська дитяча книжка – повість Мійоко Мацутані (1926-2015) «Пригоди Таро у країні Гір», написана за мотивами японських народних казок, за яку письменниця здобула Міжнародну премію імені Андерсена. Герой повісті Таро давно став улюбленцем багатьох поколінь японських дітей. У наш час він є персонажем дитячих книжок, мультфільмів та лялькових вистав.

Малюк Таро був товстим та ліним, але серце мав добре та чуйне. Він вирушив на пошуки своєї матері, яка у вигляді Дракона жила в далекому озері. На своєму шляху Таро допомагав бідним селянам, навчав тварин боротьби сумо, спрямував енергію Червоного Чорта на добрі справи та зробив багато інших корисних справ.

Казку, яка чудово зображує національні японські риси, було надруковано у видавництві «Дитяча література» у 1970 році. Її органічно доповнили ілюстрації Геннадія Калиновського.

У японському літературознавстві народні казки поділяють на дві групи: «великі казки» – загальнонаціональні, відомі усім японцям ще з дитинства, та «регіональні казки», тобто казки,

характерні для того чи іншого регіону країни, а тому відомі переважно фахівцям та вихідцям із цих регіонів.

Кіото – давня столиця країни, місце проживання японської аристократії, тому казки цього регіону витончено-романтичні, шляхетні.

Осаха – місто купців, лихварів, майстрів, через це й казки тут зазвичай веселі, лукаві, пройняті гумором.

Для Окінави, з усіх боків оточеної морем, характерні казки про море, морських мешканців та страхіть.

На Хокайдо, з його суворим кліматом, сильними морозами, снігами і завірюхами, переважають казки-застереження.

Українською японські казки юні читачі мають змогу прочитати завдяки книжкам, що були надруковані у нашій країні. У видавництві «Веселка» 1984 року вийшла друком казка «Іссумбосі, або Хлопчик-мізинчик», а вже у 1986 році – збірка «Японські народні казки» з серії «Казки народів світу».

2016 року у видавництві А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА побачила світ книжка японських народних казок «Момотаро» з чудовими ілюстраціями В.Гаркуші. Переклад здійснив І.П.Дзюб, український фізик-теоретик, доктор фізико-математичних наук, член Національної спілки письменників України, професійний перекладач-японіст.

Заслуговує на увагу читачів і збірка казок Кендзі Міядзава «Ресторан, де виконують побажання», що вийшла у видавництві Кальварія 2016 року.

З творчістю японських поетів-класиків познайомить книжка «Коник, Равлик і Зозуля», надрукована у видавництві Богдан 2011 року.

Бібліотеки Японії

Національна парламентська бібліотека (NDL) – найбільша бібліотека в Японії, два основних відділення якої знаходяться у Токіо та Кіото. У її зібранні представлено понад 5 млн. томів. Бібліотека має 28 відділів.

У травні 2002 р. у м. Токіо було відкрито нове відділення Національної парламентської бібліотеки – Міжнародну бібліотеку дитячої літератури (ILCL – МБДЛ).

Міжнародна бібліотека дитячої літератури (МБДЛ) розміщена у старовинній будівлі колишньої Імператорської бібліотеки, побудованій у 1906 р., інтер'єр і екстер'єр якої значно змінився після реконструкції 1929 р. Бібліотека активно підтримує зв'язки з бібліотеками Японії та різних країн світу. У Японії МБДЛ здійснює безпосереднє обслуговування дітей як національний центр підтримки

дослідження і вивчення дитячої літератури. Принцип роботи бібліотеки розкривається у головному девізі *«Книги для дітей об'єднують світ і відчиняють двері у майбутнє»*.

Книжковий фонд МБДЛ зараз нараховує 400 тис. книжок з різних країн світу, він постійно поповнюється за рахунок закупівель і грошових пожертвувань. Серед них 60% дитячих книжок видано у Великобританії, США, Франції, Німеччині, Росії та Італії. Зараз бібліотека планує збільшити свою колекцію шляхом надходження видань з Азії (у 2003 р. зібрання бібліотеки налічувало 12 тис. книжок з 32 азіатських країн).

У бібліотеці є зали дослідження читання, які обслуговують користувачів з 18 років. Дитяча література з 100 країн розміщується на відкритих полицях або видається зі стелажів.

У МБДЛ вивчають дитячу літературу і бібліотечне обслуговування дітей у різних країнах, надають читачам відповіді про дитячі книжки. Також бібліотека готує довідкові інформації і бібліографічні матеріали, організовує презентації нових книжок. Крім того, у межах Закону про «Авторське право» МБДЛ надає послуги користувачам у копіюванні матеріалів бібліотеки, які на прохання замовників відсилаються поштою (за умови оплати). Бібліотека здійснює обмін книжками для дітей з іншими бібліотеками Японії та закордонними бібліотеками.

Загальний каталог бібліотеки містить 340 тис. найменувань дитячої літератури, а також дані про дитячу літературу інших закладів, включаючи Міжнародний інститут дитячої літератури у м. Осака, Музей сучасної літератури у м. Канагава, Музей сучасної японської літератури та ін.

Приблизно 350 дитячих книжок, надрукованих до 1950 р., представлені на веб-сайті МБДЛ. Згодом, після узгодження процедури про авторські права, бібліотека планує розмістити на сайті інші видання дитячої літератури. Найближчим часом бібліографічна інформація про японську дитячу літературу буде перекладена іноземними мовами.

Також бібліотека тісно співпрацює зі шкільними бібліотеками Японії, надає їм різні довідкові послуги. Школи мають можливість отримувати тематичні добірки книжок, які видаються бібліотекою терміном на один місяць. Для учнів початкових і середніх шкіл підготовлено комплекти книг з різних країн світу за темою «Я пізнаю світ», видані японською мовою. У той же час, школярам пропонуються книжки, надруковані мовою оригіналу. За даними 2006 р. МБДЛ співпрацювала зі 186 школами Японії.

З метою популяризації дитячої літератури в одній з великих кімнат бібліотеки проходять різноманітні тематичні виставки. Успіх серед відвідувачів мають експозиції, присвячені ілюстраціям дитячих книжок, які у різні часи були відзначені преміями на конкурсах ілюстрацій у країнах Азії, Африки і Латинської Америки.

У виставковому приміщенні бібліотеки час від часу читають лекції, присвячені дитячій літературі, проводять міжнародні симпозиуми за темою «Діти, книги і читання: що найбільше потрібно зробити для дітей у XXI столітті». Після проведення лекційних занять з мистецтва оформлення японських книжок діти беруть участь у практичних заняттях.

У кімнаті оповідань співробітники бібліотеки протягом 20-30 хвилин розповідають різні історії дітям 4-7 років. З 2003 р. у МБДЛ розпочато роботу з трирічними дітьми у вихідні дні, їм разом з батьками читають казки, знайомлять з виданнями ілюстрованих книжок. У медіакімнаті користувачі бібліотеки мають можливість ознайомитись із 150 електронними публікаціями, найбільш цікавими DVD або взяти участь в екскурсійних подорожах «Бібліотечний тур», «Будинок бібліотеки» тощо, які проводять співробітники МБДЛ. На прохання вихователів дитячих садків, вчителів та студентів, які відвідують бібліотеку у складі подорожі, бібліотекарі розповідають про історію старовинної будівлі, парк, зоопарк і музеї, які знаходяться поруч з бібліотекою.

За даними 2008 р. в Японії діє 3106 публічних бібліотек, серед яких – 62 бібліотеки префектур, 2433 – міські бібліотеки,

610 – регіональних бібліотек, 6451 профспілкова бібліотека, в яких зберігається 656 млн. книжок і аудіовізуальних записів.

Крім того, в Японії для дітей відкриті приватні бібліотеки «бунко» – унікальний тип дитячої бібліотеки, яку очолює волонтер або група волонтерів. «Бунко» зробили значний внесок у розповсюдження літератури для дітей та їхніх батьків, відіграли велику роль у справі популяризації літератури і створенні найкращого середовища для читання книжок.

У перекладі з японської мови «бунко» означає «бібліотека» («бун» – література, «ко» – скарбниця), тому слово «бунко» схоже зі словом «бібліотека». За даними, наведеними у статті заступника директора бібліотеки Тенрі (м. Нара) Кічіро Такахаші: *«Бунко» – приватна бібліотека Японії, сьогодні таких бібліотек нараховується близько 4 тис. Вони розміщуються у приватних будинках, храмах, супермаркетах та місцях, де діти мають можливість вільно збиратися, а волонтери – роздавати книжки».*

Існує два типи «бунко»: хатні – відкриті у приватних будинках, і громадські – організовані в інших місцях. У деяких з них книжковий фонд нараховує понад 10 тис. примірників, в інших – до 100 тис. Більшість «бунко» працює один раз на тиждень, інші – кожного дня. Форми обслуговування дітей і роботи «бунко» такі ж самі, як у дитячих відділах публічних бібліотек: видача книжок додому, читання літератури уголос, обговорення прочитаного, лялькові спектаклі та інші форми, які мають прищеплювати дітям любов до книжок.

Оскільки «бунко» – приватна бібліотека, тому усі витрати розподіляються між штатом співробітників. Деякі «бунко» беруть членські внески – 50-100 ієн (100 ієн дорівнюють приблизно 1 \$ США).

Більшість волонтерів, які працюють у «бунко», – жінки (домогосподарки або пенсіонерки), які не мають професійної кваліфікації, але володіють необхідними знаннями для керівництва бібліотекою для дітей. Жінки-волонтери відкривають «бунко» з різних причин – через відсутність публічної бібліотеки у місці їх проживання; як складову частину роботи дитячого клубу, де займаються їхні діти і, в решті-решт, тому що їм просто подобається читати книжки або видавати дітям літературу додому.

Перше «бунко» в Японії з'явилося у 1906 р. Його відкрив письменник, редактор і бібліотекар Касуї Такенукі у своєму будинку. Але значний зріст «бунко» спостерігався в Японії у 60-80-ті роки ХХ ст. і пояснювався бажанням жінок-волонтерів розповсюджувати дитячу літературу серед дітей у тих місцях, де не було публічних бібліотек. На початку 80-х років ХХ ст. у країні вже нараховувалось понад 5 тис. «бунко», у той час, як публічних бібліотек було лише 1300. Згідно з статистичними даними за 1981 р. понад 18 тис. волонтерів «бунко» обслуговували за день від 50 до 311 дітей-читачів. Проте, бюджет «бунко» і штат співробітників не дозволяв волонтерам охопити усіх охочих дітей. У зв'язку з цим волонтери «бунко» почали звертатись до місцевої влади із проханням відкрити публічні бібліотеки у своєму регіоні або дитячі зали в існуючих публічних бібліотеках і поліпшити бібліотечне обслуговування дітей.

Зі збільшенням «бунко», у багатьох районах Японії були створені асоціації для обміну інформацією і обговорення різних питань. Багато асоціацій видають бюлетені і організують лекції з питань дитячої літератури, запрошують японських письменників і бібліотекарів на зустрічі з дітьми. У 1974 р. на базі 4-х хатніх бібліотек, організованих у Токіо

японськими письменниками, була створена приватна Дитяча бібліотека, що займається різноманітною діяльністю: організовує лекції, які читають дітям відомі дитячі письменники Японії, фахівці у галузі бібліотечної справи, дитячої літератури, освіти тощо. У бібліотеці є дитячі зали, кімнати для казок і зал для дорослих. Тут видаються журнали, зібрання казок і оповідань для читання.

Сьогодні загальна кількість «бунко» в Японії скоротилась до 4 тис., а кількість публічних бібліотек збільшилася до 2800. І цей показник із року в рік зростає. Кічіро Такахаші (м. Нара) вважає, що і сьогодні «бунко» мають право на існування, навіть за наявності публічних бібліотек. У «бунко» панує домашня атмосфера і довірливі стосунки між жінками-волонтерами і дітьми. Для дитини жінка в «бунко» не просто бібліотекар, а особлива людина, з якою вона часто зустрічається і розмовляє, і ці стосунки значно відрізняються від спілкування з батьками і вчителями.

Оригінальна форма бібліотечної роботи з дітьми виникла в одному з 23-х адміністративних районів Токіо, де знаходиться залізнична станція системи Сінкансен. З метою популяризації дитячої літератури, там було організовано Бібліотеку на колесах. Старий швидкісний експрес-потяг було переобладнано на бібліотеку для дітей. Потяг обслуговує коротку дистанцію мережі швидкісної лінії «Акішіма Оме», на території якої мешкає багато дітей.

Інформацію про роботу дитячих бібліотек Японії можна одержати в Інтернет-повідомленнях. Наприклад, у адміністративному районі Токіо Сіндзюку з населенням понад 312 тис. чол. відкрито дев'ять публічних бібліотек, у тому числі бібліотеку для дітей. Книжковий фонд бібліотек складає понад 820 тис. книжок, 40 тис. аудіовізуальних матеріалів, 73

види газет, 607 видів журналів. У рамках закону читачі мають можливість скористатися послугами ксерокопіювання усіх матеріалів. З книжками і аудіовізуальними матеріалами, включаючи CD, відео, DVD і касети муніципальних бібліотек, які віддані на збереження у Міський адміністративний інформаційний центр (філія Чіо бібліотеки), всі бажаючі безперешкодно можуть ознайомитися або замовити через Інтернет.

Система ознайомлення і замовлення бібліотечних матеріалів діє протягом 24 годин (включно з 3 до 6 години ранку). Якщо читач не користується Інтернетом, пошук і замовлення бібліотечних матеріалів можна зробити за телефоном. У разі відсутності необхідної книжки в бібліотеках району Сіндзюку, читач може замовити її копію, використовуючи загальну столичну систему бібліотек м. Токіо та інших автономних міських груп. Для замовлення бібліотечних матеріалів необхідно мати реєстраційну картку, яку треба пред'явити в найближчій муніципальній бібліотеці.

Зазвичай, у місцевих публічних бібліотеках Японії читачам дозволено брати 6 книжок і декілька музичних дисків. Для зручності користувачів здавати книжки після двотижневого терміну користування їм дозволяється навіть увечері, коли бібліотека зачинена. У таких випадках читач залишає книжки у спеціальній скриньці, розміщеній біля бібліотеки. Проте аудіовізуальні матеріали здаються безпосередньо бібліотекарю після їх перевірки.

На жаль, у деяких бібліотеках вибір дитячих книжок і літератури англійською мовою невеликий і займає лише одну або дві полиці книжкової шафи. Проте, читач може замовити собі книжки в інших бібліотеках префектури, які надсилаються йому у місцеву бібліотеку.

Сьогодні, як вважають японці, однією з проблем розвитку місцевих бібліотек, включаючи Токіо, є проблема штату

професійних працівників. Внаслідок економічної кризи в Японії, деякі публічні бібліотеки були змушені скоротити кількість бібліотекарів. Проте, сучасний розвиток нових комп'ютерних технологій, а також наслідки економічної

кризи потребують формування у бібліотеках високопрофесійного штату досвідчених працівників.

У сфері надання багатомовних бібліотечних послуг Японія значно відстає від інших країн світу. Наприклад, у Токіо мешкає понад 400 тис. іноземців, діти яких не знають про наявність у бібліотеках міста літератури, виданої іноземними мовами. За статистичними даними за 2003 р. у фондах 18 % бібліотек таких дитячих книжок не було.

У 1988 р. японська бібліотечна асоціація, вивчивши стан мультикультурного обслуговування читачів, запропонувала бібліотекам країни розвивати багатомовні послуги. З метою здійснення цього проекту були задіяні фонди МБДЛ та фонди інших японських бібліотек. У майбутньому для розвитку багатомовного бібліотечного обслуговування читачів планується налагодити взаємодію між усіма бібліотеками Японії.

Національна парламентська бібліотека і Японська бібліотечна асоціація приділяють багато уваги сприянню читацької активності дітей у бібліотеках Японії. Наприклад, у бібліотеці префектури Оіта співробітники почали впроваджувати нову форму обслуговування – видачу 10 книжок строком на 20 днів родинам з маленькими дітьми, які мають певні труднощі з відвідуванням бібліотеки. У бібліотеці префектури Гіфу стартувала цікава акція «День турботливого обслуговування» для родин з дітьми віком від одного року.

Університет Мейдзі в Токіо планує відкрити нову Бібліотеку манга (робоча назва), де зберігатиметься два мільйони коміксів, аніме, відеоігор та інших артефактів з мистецтва японського оповідання в малюнках. Головна мета бібліотеки – допомогти дослідникам цього культурного феномена в Японії. У Бібліотеці манга має бути представлено 140 тис. коміксів із зібрання відомого японського критика Йошихіро Йонезави. Частина коміксів була видана в Японії до початку Другої світової війни.

Манга набули популярності серед молоді усього світу завдяки таким коміксам, як «Астробой», «Наруто», повісті про хлопчика Ніндзя. Комікси були видані тиражем 25 тис. примірників і за короткий час стали бестселерами.

Рух на підтримку дитячого читання

У Японії за останні десятиліття втілюються у життя новітні тенденції на підтримку дитячого читання:

- прийнято низку законів;
- реалізовано національні плани щодо підтримки дитячого читання та розвитку дитячих і шкільних бібліотек;
- створено Міжнародну бібліотеку дитячої літератури.

Одним із перших значних кроків у цьому напрямку було прийняття рішення про створення Міжнародної бібліотеки дитячої літератури (ILCL) як відділення Національної парламентської бібліотеки Японії (NDL).

Другим значним починанням стало прийняття у 1997 р. поправки до Закону про шкільні бібліотеки 1953 р., за яким усім школам, що мали більше, ніж 12 класів, приписувалось до квітня 2003 року призначити шкільних бібліотекарів. Було вжито багато заходів щодо покращення фондів і обладнання шкільних бібліотек.

У серпні 1999 року Парламентом було прийняте рішення оголосити 2000 рік **Національним роком дитячого читання**.

Протягом 2000 р. у Японії проходили кампанії та акції з підтримки дитячого читання. Майже 2 тисячам шкіл було виділено час для «читання вранці», в рамках якого пропонувалось школярам читати улюблені книжки перед уроками задля вироблення звички до читання. Було проведено кампанію «Книжковий старт» («Book»), коли молоді батьки одержували книжки, щоб мати можливість залучати дітей до книжок змалечку.

1 січня 2000 року була створена Міжнародна бібліотека дитячої літератури (МБДЛ) як відділення Національної парламентської бібліотеки Японії. Офіційне відкриття якої відбулося 5 травня 2000 року в День дітей в Японії. Повністю бібліотека почала функціонувати з травня 2002 року.

У грудні 2001 року було прийнято Закон про підтримку читацької активності дітей. Закон приписував оголосити 23 квітня Днем дитячого читання в Японії.

У 2002 р. були оприлюднені підсумки Програми OECD-Program for International Student Assessment (PISA) за 2000 р. Багато японців були приголомшені цими результатами. За отриманими даними, сучасні японські студенти не витрачають багато часу на читання для власного задоволення. За звітом, Японія була однією із країн, де понад 40 % школярів взагалі не читали заради власного задоволення. Така тенденція, що спостерігалася у японських сім'ях і школах, була визнана несхвальною. Це змусило громадян та деяких членів Парламенту усвідомити необхідність діяльності з підтримки дитячого читання.

У серпні 2002 року було прийнято «Основний план підтримки читацької активності дітей». Кожна префектура повинна була скласти свій «Основний план» до кінця 2005 р.

Навіть 60 % невеличких адміністративних одиниць (містечок та селищ) згодом теж повинні були скласти такі плани.

Міністерство освіти, культури, спорту, науки та техніки (МЄХТ) почало новий проект «Мережевий проект спільного використання бібліотечних ресурсів».

У 2004 р. Японська бібліотечна асоціація опублікувала звіт «Фактичні умови обслуговування дітей в публічних бібліотеках у 2003 р.».

У 2005 р. прийнято новий *Закон про підтримку культури читання та письма*, у рамках реалізації якого було визначено обов'язки національних і місцевих органів влади. За Законом перший день Тижня читання книжок (27 жовтня) оголошено Днем культури читання та письма.

Усі шкільні бібліотеки мають стандарти комплектування фондів відповідно до кількості учнів. Однак тільки 37,8 % бібліотек початкової та 32,4 % неповної середньої відповідали цим стандартам. Тому у 2007 р. МХЕТ затвердило новий план розвитку шкільних бібліотек. На його реалізацію у 2007-2011 рр. було виділено 100 млрд йєн.

У 2008 р. Кабінетом міністрів переглянув та затвердив Другий «Основний план підтримки читацької активності дітей». Його основні положення:

- Застосувати на практиці «Офіційні вимоги до заснування публічної бібліотеки та керування публічною бібліотекою».
- Сприяти створенню Веб-сайтів у більш ніж 90% публічних бібліотек і обладнати усі публічні бібліотеки комп'ютерами та електронним каталогом ОРАС.
- Підключити усі бібліотеки до Мережі.
- Збільшити кількість містечок і селищ, які мають План, з 24 % до 50 % і більше.
- Відкрити більше публічних бібліотек у маленьких містечках та селах.

- Укомплектувати публічні та шкільні бібліотеки книжками та покращити обслуговування читачів.
- Покращити навчання бібліотекарів.
- У школах ввести посаду педагога-бібліотекаря.

Цей план сприяв підтримці національних і місцевих державних органів, батьків і учителів у їх прагненні докласти усіх зусиль та об'єднатися у роботі з підвищення дитячого інтересу до книжки.

Додатки

«Ця дивовижна Японія»

Тест-вікторина

1. У давні часи сучасна столиця Японії називалася – Кіото, Едо, Токіо.
2. Хто такі Кокеті? Це – тварини, рослини, ляльки.
3. Традиційний одяг Японії – сарі, кімоно, какамі.
4. Культовий вид спорту Японії – карате, сумо, ушу, тхеквондо.
5. Саме це є невід'ємною часткою японського костюма – стрічка на голову, хустка, віяло.
6. Що запускають у небо під час свят? Це – повітряні змії, повітряні кульки, салют.
7. Який жест відсутній у японців? Це – обійми, уклін, рукопотискання.
8. З чого виготовляють традиційні іграшки Кокеті? Це – глина, папір, дерево, віск.
9. Грошова одиниця Японії – рупія, юань, йєна.
10. Давнє мистецтво, що у перекладі з японської означає «дерево у мисці», – сенто, ікебана, бонсай.

11. Мистецтво гарного письма, яке вважається витонченою формою живопису, – графіті, **каліграфія**, чистописання.
12. Скільки мечів у самурая? Один, **два**, три.
13. Чим прославився Мацуо Басьо? Це – подорожі, **хайку**, битви.
14. Яким кольором японці позначають звичний для нас зелений сигнал світлофора? Це – бірюзовий, **синій**, фіолетовий.
15. Ця тварина допомогла японцям захистити гусінь тутового черв'яка, за що й була обожнена у вигляді богині щастя та вдачі. Це – змія, **кішка**, собака, свиня.
16. Кожної весни це видовище можна спостерігати у Закарпатті, Криму, Молдові, але лише японці зробили з нього національне свято. Щоб стати його свідком, вони приходять на місце ще за добу. Це – цвітіння: мімози, **сакури**, магнолії, хризантем.
17. У 1281 році біля острова Кюсю загинув пілот монгольського хана Хубілая, що мав намір висадитися та захопити острів. Цьому сприяв «божественний вітер», але він не допоміг Японії під час Другої світової війни. Як японською звучить «божественний вітер»? Це – смерч, торнадо, **камікадзе**.
18. У нижній палаті японського парламенту під кожним кріслом його членів лежить дерев'яна коробка розміром 30×30×30 см, щоб у разі цього швидко надіти її на голову. Це – пожежа, цунамі, **землетрус**.
19. В усіх багаторазових композиція ікебани обов'язково присутні 3 компоненти, два з яких символізують небо та землю. Що символізує третій? Це – сонце, воду, місяць, **людину**.
20. З цього матеріалу в Японії здавна робили вуличні та кімнатні ліхтарі, стіни будинків-седзі, одяг та багато іншого.

Виготовляти його стали на 500 років раніше, ніж у Європі.
Це – тканина, папір, плівка.

21. Японські моряки вважають її божеством моря. Якщо вона потрапить у їхні сіті, то її обережно витягають, напувають sake та відпускають у море. Кому так пощастило? Це – акула, медуза, черепаха.
22. Японець вчиться це робити у 10 разів повільніше від європейця, але навчившись, робить це у 4 рази швидше. Що саме? Це – жує, пише, малює, копає.

Калейдоскоп цікавих фактів про японську освіту

Від музики до геології

У Японії шкільний день триває найдовше у світі. Звичайно, враховуючи позакласні заняття, які проходять при школах. Окрім стандартного набору дисциплін (математика, державна мова, музика, фізкультура, трудове навчання), ще з початкових класів діти також освоюють навички традиційного каліграфічного письма і різних видів мистецтва.

У середній школі до звичного для нас списку уроків додаються заняття з гри на музичних інструментах. Старша школа розрахована на підготовку учнів до вступу в університет. Японські школярі вивчають як сучасні, так і давні державні мови, соціологію, етику, економіку і політологію, а також геологію і ремесла. І це додатково до стандартних дисциплін шкільної програми.

Клуби та позакласні заняття

Ключовою перевагою японської освітньої системи є те, що всі гуртки і позакласні заняття проходять у будівлі школи. Як правило, вони є частиною навчальної програми. Вибір у дітей досить широкий: бойові мистецтва, каліграфія, танці, музика, – усе від клубів юних техніків до художніх студій. Учні їздять на

змагання, отримують нагороди та вдосконалюють майстерність.

Вступні та випускні іспити на всіх рівнях підготовки

З молодшого шкільного віку діти постійно складають іспити. Найважливішими є вступні іспити в середню і старшу школи. З одного боку, у дітей постійний стрес, з іншого, діти настільки звикають складати іспити, що це не здається таким вже складним випробуванням.

Висока мобільність школярів

Якщо дитячий садок і початкову школу можна вибрати залежно від району проживання, то середня і старша школи можуть знаходитись за декілька кілометрів від дому. Часто дітям доводиться діставатися до місця навчання по кілька годин поїздом. Але чого тільки не зробиш, щоб мати якісну освіту.

Постійна зміна вчителів і студентів

Хоча за одним класом закріплена окрема аудиторія, переходячи на наступний рівень, діти фактично повністю змінюють своє оточення. Зміна школи відбувається після 6 років навчання у початковій школі, потім після 3 років у середній школі і 3 років у старшій школі.

Рейтингові таблиці з середнім балом

Таблиці з оцінками за контрольні та іспити прикрашають стіни будь-якого навчального закладу. На загальний огляд вивішуються результати всіх внутрішніх тестів і контрольних робіт. Всі знають на вигляд найкращого і найгіршого учнів школи. З одного боку, це підвищує конкурентну здатність учнів, але з іншого – припинює тих школярів, у яких нижчий рівень успішності.

Шкільні фестивалі й серйозне ставлення до них

Якщо це культурний фестиваль, то підготовка до нього починається задовго до початку, а на території школи

вибудовують ціле містечко з кафе, кімнатами для розваг, ігровими майданчиками тощо. Найчастіше захід завершується багаттям і феєрверками. Не менш важливою подією в житті школи є спортивні змагання. Також популярні різноманітні концерти та театральні постановки.

Церемонії

Найбільш знаковими є церемонії, що розпочинають і завершують навчальний рік. Ці заходи проводять більше для батьків, ніж для дітей. Можливість прочитати промову на урочистій церемонії – велика честь для учня, адже вибирають завжди найкращого з них.

«Спочатку манери – потім знання»

Японські школярі до 4-го класу (поки їм не виповниться 10 років) іспити не складають, а тільки пишуть невеличкі самостійні роботи. Вважається, що в перші три роки академічні знання – не є головними. Акцент робиться на вихованні: дітей навчають ввічливому ставленню до людей та тварин, великодушності, здатності до співчуття, пошуку істини, самоконтролю та бережливому ставленню до природи.

У японських школах немає прибиральниць

Учні самі прибирають приміщення. Кожен клас по черзі прибирає кабінети, коридори та навіть вбиральні. Так діти з раннього віку привчаються працювати в колективі та допомагати один одному. До того ж після того, як школярі витратили стільки часу та праці на прибирання, їм навряд чи захочеться смітити. Це навчає їх поважати свою працю, а також працю інших людей та дбайливому ставленню до оточуючого середовища.

У школах готують лише стандартизовані обіди, які учні з'їдають у класі разом з іншими учнями

У початковій та середній школі для дітей готують спеціальні ланчі, меню яких розробляють не лише кухарі, але й медичні працівники, щоб їжа була максимально здоровою та

корисною. Усі однокласники обідають разом з учителем у кабінеті. У такому неформальному оточенні вони більше спілкуються та будують доброзичливі відносини.

Великою популярністю користується додаткова освіта

Уже в початкових класах діти починають відвідувати приватні та підготовчі школи, щоб потрапити до гарної середньої, а потім і старшої школи. Заняття в таких місцях відбуваються вечорами, тож для Японії дуже типове явище, коли о 21:00 громадський транспорт заповнюють діти, які поспішають додому після додаткових уроків. Вони навчаються навіть по неділях та на канікулах, урахувуючи, що в середньому шкільний день триває від 6 до 8 годин. Не дивно, що за статистикою в Японії майже немає другорічників.

Окрім звичайних уроків навчають мистецтву японської каліграфії та поезії

Принцип японської каліграфії або «шодо» дуже простий: бамбуковий пензлик умочують у чорнила та плавними мазками малюють ієрогліфи на рисовому папері. У Японії «шодо» цінується не менше за звичайний живопис. А хайку – це національна форма поезії, яка лаконічно представляє природу та людину як єдине ціле. Обидва предмети відображують один з принципів східної естетики – співвідношення простого та витонченого. Заняття вчать дітей цінувати та поважати свою культуру з її віковими традиціями.

Усі школярі мають носити форму

Починаючи з середньої школи, кожен учень повинен носити уніформу. Багато шкіл мають власну форму, але традиційним для хлопчиків є одяг воєнного стилю, а для дівчаток – матроски. Таке правило покликане дисциплінувати учнів, бо сам одяг створює робочий настрій. Також однакова форма допомагає об'єднати однокласників.

Відсоток відвідування занять у школі складає 99,9 %

Складно уявити бодай одну людину, яка жодного разу не прогулювала заняття у школі, а тут ціла нація. Також японські школярі майже ніколи не запізнюються на заняття. А 91 % школярів завжди слухає учителя. Яка ще країна може похвалитися такою статистикою?

Результати одного випускного іспиту вирішують усе

Після закінчення старших класів школярі пишуть один тест, який вирішує, чи вступлять вони до вузу. Випускник може обрати лише один заклад, а те, яким він буде, визначить розмір його майбутньої зарплатні та рівень життя в цілому. Конкуренція дуже велика: 76 % випускників продовжують навчання після школи. Саме тому в Японії популярний такий вислів, як «екзаменаційне пекло».

Університетські роки – найкращі канікули у житті

Зрозуміло, що після багатьох років невпинної підготовки до вступу та «екзаменаційного пекла» японцям хочеться зробити невелику перерву. Так вийшло, що вона припадає на університетські роки, які вважаються найлегшими та найбезтурботнішими в житті кожного японця. Відмінний відпочинок перед роботою, до якої японців з дитинства вчили підходити не лише з відповідальністю, а й з великою любов'ю як справи всього свого життя.

Токійський університет

Дитячі садочки Японії

Йдемо до дитячого садочка

Зазвичай японська мама сидить удома, доки малюку не виповниться три роки, після чого його віддають до дитячого садка. У Японії існують і ясла, але виховання в них маленької

дитини не схвалюється. На загальне переконання дітей повинна доглядати мати. Якщо жінка віддає дитину до ясел, а сама йде працювати, її поведінка часто розглядається як егоїстична. Про таких жінок кажуть, що вони недостатньо віддані родині та мають на першому місці свої особисті інтереси. А в японській моралі суспільне завжди переважає над особистим.

Види дитячих садків

Дитячі садки Японії поділяються на державні та приватні. «Хойкуен» – державні ясла-садок, до якого приймають дітей з трьох місяців. Від працює з 8 ранку до 6 вечора та півдня у суботу. Щоб віддати сюди дитину, треба мати дуже вагомі причини. Зокрема, принести документи про те, що обое батьків працюють більше чотирьох годин на день. Дітей влаштовують через муніципальний відділ за місцем проживання, а оплати залежить від статків родини.

Другий вид дитячих садків – «етіен». Ці садки можуть бути як державними, так і приватними. Діти знаходяться в них не більше семи годин, зазвичай з 9 ранку до 14 години, а мами працюють менш, ніж 3 години на день.

Особливе місце серед приватних садків займають елітні, які знаходяться під опікою престижних університетів. Якщо дитина потрапляє до такого дитячого садка, за її майбутнє можна не хвилюватися: після нього вона піде до університетської школи, а далі – без іспитів до університету. Університетський диплом є гарантією престижної роботи. Тому потрапити до елітного садка дуже складно. Батькам вступ дитини до такого закладу коштує дуже дорого, а сама дитина повинна пройти досить складне тестування.

Інтер'єр дитячих садків

Обстановка дитячого садка, на перший погляд, виглядає дуже скромно. Увійшовши до приміщення, відвідувач опиняється у великому коридорі, у якому з одного бок від підлоги до стелі розташовані розсувні вікна, а з іншого – кімнати за розсувними дверима. Як правило, одна кімната є і їдальнею, і спальнею, і місцем для занять. Сплять діти на футонах – товстих матрацах, які достають з убудованих шаф і розстеляють на підлозі. А під час обіду до цієї кімнати вносять з коридору маленькі столики та стільці.

Книжки у садочку

Їжа

Харчуванню у дитячих садках надають особливу увагу. До ретельно розробленого меню неодмінно включають молочні продукти, овочі та фрукти, розраховують вітамінно-мінеральний склад блюд та їх калорійність. Іноді садочок на цілий день вирушає на прогулянку або на екскурсію, тоді кожна мама повинна приготувати дитині «обенто» – коробочку з їжею. Такий обід обов'язково повинен відповідати певним вимогам: включати 24 (!) види продуктів. Рис повинен бути липким, а не розсипатися, не можна давати буряк. Їжу бажано не купувати, а приготувати власноруч і розкласти красиво, щоб дитина одержала ще й естетичне задоволення.

Відносини в колективі

Групи в японських дитячих садках маленькі: 6-8 дітей. Кожного півріччя їх склад переформовують, щоб надати малюкам більш широкі можливості для соціалізації. Якщо у дитини не склалися відносини в одній групі, то, можливо, вона знайде друзів у іншій. Вихователі також постійно змінюються, щоб діти не звикали до них надто сильно, бо така прихильність, на думку японців, породжує залежність дітей від своїх наставників. Бувають ситуації, коли якийсь вихователь не полюбив дитину, але з іншим педагогом

складуться гарні відносини, й малюк не вважатиме, що всі дорослі його не люблять.

У дитячому садку дітей навчають читати, рахувати, писати, тобто готують до школи. Якщо дитина не відвідує дитячий садок, такою підготовкою займається мама або спеціальні «школи», схожі на наші гуртки та студії для дошкільнят. Але основна задача японського дитячого садка – не освітня, а виховна: навчити дитину поводитися у колективі. У подальшому житті їй доведеться постійно знаходитися у якійсь групі, тож це вміння буде необхідним. Дітей навчають аналізувати конфлікти, що виникли під час гри, намагатися уникати суперництва, бо перемога одного може означати «втрату обличчя» іншого. Найпродуктивніше розв'язання конфліктів, на думку японців, – компроміс. Ще у древній Конституції Японії було записано, що головне достоїнство громадянина – вміння уникати протиріччя. У сварки дітей не прийнято втручатися. Вважається, що це заважає їм учитися жити в колективі.

Важливе місце у системі навчання займає хоровий спів. Виділяти соліста, за японським уявленням, не педагогічно. А спів хором допомагає виховувати почуття єдності з колективом.

Після співу настає черга спортивних ігор, у яких вихователі беруть участь нарівні з дітьми.

Один раз на місяць увесь дитячий садок на цілий день вирушає у похід (до зоопарку, найближчої гори, ботанічного саду), де діти не тільки дізнаються про щось нове, але й навчаються бути терплячими, витривалими.

У вихованні велика увага приділяється прикладній творчості, малюванню, аплікаціям, орігамі, «оятіро» (плетінню візерунків з мотузки, натягнутої на пальці). Ці заняття дуже потрібні для майстерного написання ієрогліфів.

У Японії вихователь ніколи не виділяє кращих і не сварить гірших, ніколи не скаже батькам, що їхня дитина погано малює чи краще за всіх бігає. Виділяти будь-кого не прийнято. Конкуренція відсутня навіть у спорті. У змаганнях перемагає дружба або команда. «Не виділяйся» – один із принципів японського життя.

Дитячі іграшки

Японські дитячі іграшки дуже різноманітні і цікаві. Виготовлені з дерева, паперу, глини, живих квітів та інших матеріалів вони завжди відрізнялися оригінальністю та вишуканістю. За призначенням іграшки можна класифікувати таким чином:

- ритуально-магічні
- декоративні (для милування)
- театральні
- ігрові.

Ритуально-магічні іграшки

- *Манекінеко* – «кішка, що закликає щастя».

В історії храму Гото-кудзі йдеться про те, що в 1615 році настоятель храму дав прихисток безпритульному коту. На той час храм знаходився у вкрай жалюгідному стані, але грошей на ремонт і гідну підтримку не було. Якось настоятель поскаржився: *«Кицько, я не звинувачую тебе за те, що ти не допомагаєш, в кінці-кінців ти всього лише кіт. От якби ти був людиною, тоді б ти міг що-небудь робити для нас»*. Незабаром після цього проїжджав повз храм дайме (князь) Ії Наотака (1590-1659), який зі славою повертався з військового походу. Увагу дайме привернув кіт, який сидів коло храмових воріт та манив його лапою. Князь зупинився й увійшов усередину, а там його зустрів настоятель. Мудрий монах справив на князя враження, і той дав кошти для

відновлення обителі, яка потім стала родовим храмом сім'ї Наотака. Храм зберігся до наших днів і проводить на початку весни церемонію, присвячену своєму «котячому благодійнику», у зв'язку з чим в однієї з храмових будівель продаються Манекінеко.

Існує багато різних варіантів Манекінеко, виконаних з глини та порцеляни, пап'є-маше і дерева, збереглися навіть старі кам'яні зразки. Є чотири особливо значущих елемента цієї іграшки: піднята лапа, нагрудник, колір і монета.

З лапами так і немає точної визначеності – яка що позначає. Найбільш поширена версія трактує ліву лапу як ту, що приманює гроші, а праву – удачу. Є варіант – ліва приманює клієнтів,

права – гроші. Нагрудник, нерідко розкішно орнаментований, зв'язується з божеством Дзідзо – покровителем дітей і подорожніх. На кам'яні скульптури Дзідзо надягають нагрудники, зазвичай червоного кольору, звертаючись до нього з проханнями.

Спершу кольори манекінеко були не настільки різноманітні, як тепер, але мали певне значення. Так, купці Кіото любили чорних котів, а в Едо (Токіо) їх вважали не дуже фартовими. У той же час в деяких місцях чорні варіанти виступали талісманами проти всіх хвороб, а червоні – спеціально проти кору. Є історії про золоту Манекінеко, так само як і про добродушного кота, який поцупив дві золоті монети у свого багатого господаря для хворого сусіда-торговця, який його постійно пригощав свіжою рибою. Так з'явилася монетка на шії манекінеко.

Створена фольклором Манекінеко в руках народних майстрів перетворилася на дуже симпатичну іграшку-символ, яка дарує радість і

дітям, і дорослим. Різниця в тому, що діти бачать в ній просто цікаву істоту, а дорослі потайки розраховують на її допомогу у приманюванні процвітання, прибутків і удачі.

•В японських сім'ях також часто виготовляють ляльку *Хоко*. До бамбукового хреста пристосовують ганчіркову кулю «голови», а на обмотану ганчір'ям хрестовину одягають щось з дитячого одягу. Вважається, що таким чином можна обдурити диявола, який спробує нашкодити дитині, і підсунути йому ганчір'яну копію.

•Кращим засобом для щорічного розставання з гріхами і несправдженими надіями служить схожа на російську неваляйку лялька *Дарума*. Їх традиційно виготовляють у величезних кількостях до Нового року у вигляді узагальненого образу буддійського святого Бодхидхарми (або простіше – Даруми) з дерева або пап'є-маше з порожніми очницями. Загадуючи бажання на майбутній рік, людина проявляє тушшу в одній очниці ляльки точку (відкриває очі). Якщо бажане здійсниться, лялька буде винагороджено «відкриттям» другого очка, після чого їй знайдеться місце в сімейному вівтарі. А якщо Дарума не зможе або не захоче виконати прохання, на наступний Новий рік його чекає багаття на території найближчого храму.

•Відомі ляльки *Кокесі (Кокеші)*.

Історія ляльки Кокесі бере свій початок з північного сходу країни, з району лісів та сільського господарства Тохоку, околиці острова Хонсю. Хоча офіційна дата «народження» ляльки Кокесі – середина періоду Едо (1603-1867), фахівці вважають, що ляльці вже більше тисячі років. Народні майстри зуміли створити величезну різноманітність видів.

Кокесі – народна іграшка, вважається втіленням внутрішньої краси та одвічного японського потягу до умовчання. Вона не несе в собі ніяких спеціальних мотивів, але її популярність така велика, що Кокесі стала одним із

символів життєстійкості та дуже сприяє привабливості національної традиційної культури. У кожному селі, у кожній майстерні існують свої традиції розпису Кокесі. Тому, хто бажає зібрати повну колекцію цих ляльок, належить зробити чимало зусиль та витрат, адже купити ці іграшки можна тільки на місці їх виробництва. Традиційно їх вирізають із дерев'яних чурбаків – тулуба і окремо прикріпленої до нього голови, розфарбовуючи потім у традиційні для певної місцевості кольори. Ляльки Кокесі роблять з паперу, тканини, глини тощо. Особливе кольорове розмаїття досягається завдяки використанню спеціальних порошоків, виготовлених з розмелених мушлів. Висота ляльки коливається від декількох сантиметрів до одного метра.

Декоративні іграшки (для милування)

•Перш за все, це ляльки *Госе* (палацові ляльки), які слід віднести до дорогих сувенірів.

Госе нінге – чарівні фігурки оголених шокатих немовлят-здорованів, малюків до 2-х років. Ця лялька вважалася обов'язковим подарунком новонародженому і була своєрідним талісманом, який охороняв дитину до 15 років, і символом чоловічої родючості. Виготовляли ляльки з дерева або глини, а потім покривали складом, в який входив порошок з дрібно помелених равликових мушлів. Таке покриття забезпечувало молочну білизну ляльок. *Госе нінге* вважали за найкращий подарунок, який імператор міг піднести своєму придворному або куртизанці. Подібні ляльки могли стати справжнім сімейним скарбом.

Хіна-нінге – ляльки, що зображують членів імператорської сім'ї. Вони зазвичай виконуються з дорогих матеріалів, вбрані у шовкові і парчеві сукні і становлять особливу цінність.

Каракурі-нінге – знамениті механічні японські ляльки, які дуже популярні в цій країні.

Кімекомі-нінге виготовляються з дерева, а потім їх обклеюють тканиною.

Хаката-нінге – дивовижно красиві керамічні сувеніри авторської роботи. Це, мабуть, найбільш дорогі ляльки з тих, що виготовляються в Японії.

• Існує лялька для милування *Ояма* («Сукня з 12 шарів»). Для наряду цієї ляльки потрібно було підібрати тканини, що відповідають порі цвітіння сливи (кінець зими – початок весни).

• Знамениті ляльки *Кімекомі*, призначені виключно для милування, перетворилися на окремий жанр декоративно-прикладної творчості. А виставки ляльок стали своєрідною формою змагання кращих майстрів.

Процес виготовлення таких ляльок складний і довгий – це дуже дорогі ляльки, над ними працює ціла «бригада»: спочатку майстер виготовляє з дерева голову, тулуб, потім костюмер наряджає ляльку в ошатне кімоно, а ще один

майстер виточує ноги і руки. Для таких ляльок тканина для кімоно **着物** – національний одяг японців – часто вироблялася вручну або ж розписувалася у ручний спосіб улюбленими сюжетами: це квіти сакури, червоні листки клена, дракони. Справжній кравець одягає ляльку, а потім пов'язує їй неодмінну приналежність національного вбрання – широкий пояс обі. Після того, як лялька одягнена, взута, зачесана, її оздоблюють аксесуарами. Ними може стати строката, прикрашена традиційними мотивами японського прикладного мистецтва парасолька, або ж спеціальна шовкова хустка, у якій жінки і чоловіки носять різні дрібні предмети. Наряд

доповнює японське національне взуття – гета, свого роду сандалії на високій дерев'яній підшві.

Театральні ляльки

• *Нара нінге* (майструвалися у м. Нара) і *Такеда нінге* (майструвалися у м. Едо) – це ляльки, що зображують акторів на сцені. Їх драматичні пози нагадують про найбільш цікаві епізоди з вистав театрів Но і Кабукі. Досить декоративні *Ітімацу нінге*, названі так на честь актора театру Кабукі – Сонагава Ітімацу, на якого були схожі перші зразки. Матеріалом для цих виробів служать просочена смолою спресована тирса. Але красу їм надають яскраві кімоно. Популярність цих виробів була настільки велика, що Ітімацу нінге на початку минулого століття стали помітною статтею в японському експорті.

• Лялька *Окіна* – теж персонаж театру – в руках обов'язково тримала віяло з зображенням сосни, символу довголіття, як обов'язкове доповнення до костюма Окіна. Слід відзначити, віяла й досі – найпоширеніший новорічний подарунок у японців. У той же час, це необхідний атрибут актора національного японського театру. З того, що зображено на віялі (гілка сакури, ваза з квітами, дракон) і по тому, як тримає актор віяло, глядачі «прочитують» і характер персонажа, і передбачають розвиток дії.

Іграшки для гри

• *Кендама* けん玉 – дерев'яна іграшка, відома в усьому світі. Вона складається з молотоподібної ручки, з'єднаної з дерев'яним шаром за допомогою мотузки. Ручка, схожа на молоточок («кен»), має три чашки: дві – з боків молоточка, третя – на нижньому кінці, та гострий штир зверху. Куля («тама») має конусоподібний отвір. Під час гри молоточком треба ввіймати кулю чашками або

штирем. За допомогою цієї іграшки самураї тренували спритність, точність та реакцію

•*Темарі* – традиційна іграшка, яку робили своїм дітям мами в Китаї та Японії. Раніше для основи темарі використовувалися старі шовкові кімоно, розрізані на смуги і згорнені у клубочок. Спочатку до Японії з Китаю прийшла гра в ніжний м'яч – «кемарі», і в неї грали тільки знатні люди. М'ячі були зроблені зі шкіри і не відрізнялися багатим оздобленням. Згодом гра стала надбанням широких мас, зокрема, відомо, що подібні до використовуваних в кемарі, кульки «брали участь» у вуличних виставах у середні віки (XIII – XVI ст.).

Дитячі ігри в Японії

Дзян-кен

Гра з викиданням пальців. Існує кілька модифікацій. Найбільш відома в нас під назвою «Камінь – ножиці – папір».

Правила гри: Фігура «камінь» – викидається стиснутий кулак, фігура «ножиці» – розгортаються два пальці – вказівний і безіменний у вигляді латинської V, інші підтискаються, «папір» – рівна долонька. Грають удвох, викидаючи руки синхронно (зазвичай на рахунок «раз, два, три») до перемоги одного з гравців. Якщо випадуть однакові фігури – нічия, якщо різні, то «папір» перемагає «камінь», але «камінь» перемагає «ножиці»; втім, «ножиці» перемагають «папір».

Охадзікі

Цю гру зазвичай вважають дівчачою. Гравці по черзі клацають пальцями по маленьких фігурках у формі монет, які називаються «охадзікі», намагаючись потрапити в інші фігурки. Раніше використовували камінці або фігурки з іншої гри, го. Тепер фігурки, як правило, зроблені зі скла. Під час гри потрібно скласти великий і вказівний (або середній) пальці кружечком, а потім клацнути по фігурці великим пальцем.

Правила гри: *На плоскій поверхні усі гравці розкладають однакову кількість фігурок охадзікі і визначають, кому ходити, за допомогою дзян-кен (викидаючи на пальцях «камінь, ножиці, папір»). Той, кому випало почина-ти, збирає всі фігурки однією рукою і розкидає їх по поверхні. Потім гравець вказує дві фігурки і проводить уявну лінію між ними, показуючи, як він збирається потрапити однією в іншу.*

Аяторі

І ця гра зазвичай вважається грою для дівчаток. З мотузки довжиною близько 120 см, зв'язавши її кінці, роблять петлю. Мета гри – за допомогою пальців робити з мотузки фігури певної форми.

Правила гри: *У аяторі можна грати удвох, а можна і одному. Якщо грають на переможця, один з гравців утримує мотузку в певній формі, а другий робить іншу фігуру. Той, хто зробить помилку і зруйнує задуману форму, програє. Формами можна милуватися за їх химерну красу. Деякі складають форми аяторі, щоб зробити сюрприз друзям. Спробуйте навчитися робити мітлу. Її можна зробити самому, навіть якщо ви робите її вперше, адже форма у неї досить проста.*

Таке-ума

Правила гри: На двох бамбукових палицях обладнані дерев'яні підпори для ніг. Навчившись добре ходити на цих ходулях, можна розташувати підпори вище. Умільці змагаються один з одним, як акробати – наприклад, несуть одну ходулю на плечах та стрибають на іншій.

Кендама

Ця гра прийшла в Японію з Китаю близько 200 років тому. Вона вимагає певних навичок.

Правила гри: Підкидаючи кульку, потрібно виймати її спочатку найменшою чашечкою ручки, потім найбільшою і, нарешті, середньою – саме в такому порядку. Потім підкиньте кульку так, щоб вона потрапила своїм отвором на загострений наконечник. А далі подивимося, хто зможе зробити це швидше за всіх. А щоб зробити завдання ще важчим, треба тримати кульку отвором вгору, підкинути ручку в повітря і добитися того, щоб її гострий кінець потрапив в отвір кульки. В Японії цю гру люблять і дорослі, а деякі настільки, що створюють клуби кендами.

Дарума-сан га коронда

Правила гри: Той, хто водить, відвертається, закриває очі і швидко каже: «Дарума-сан га коронда» (Це речення записується 10 знаками складової азбуки і означає «Лялька дарума перекинулася»), а потім як можна швидше обертається і відкриває очі. Поки «ведучий» промовляє цю фразу, інші гравці наближаються до нього. За мить до того, як він обернеться, гравці повинні

завмерти. Якщо «ведучий» помітить рух когось з гравців, той повинен буде взятися з «ведучим» за руки. Мета інших гравців – підібратися якомога ближче до «ведучого» так, щоб він не помітив їх переміщення. Гравець, який благополучно дістався до «ведучого» і не був спійманим, плескає «ведучого» по спині, і всі, крім «ведучого», розбігаються. Однак, якщо «ведучий» тримає одного або декількох гравців за руку, нападаючий намагається розбити їх руки. Тоді тікають усі, крім «ведучого». Коли той, хто водить, крикне «Томаре!» («Стоп!»), усі повинні завмерти. Якщо «ведучий» зможе засалити одного з гравців, зробивши не більше трьох кроків, вони міняються місцями.

Ханаїтімомме

Під час гри, в яку грають гуртом на вулиці, кожен співає коротеньку пісеньку.

Правила гри: Гравці розбиваються на дві рівні команди, тримаючись за руки, вони шикуються в лінію обличчям до суперників. Гравець однієї команди з гравцем іншої команди викидають на пальцях «камінь, ножиці, папір» (дзян кен). Команда-переможниця наступає на суперників, висловлюючи радість з приводу виграшу в цьому раунді. Інша команда відступає. Команда, яка відступала, тепер йде на суперника, приспівуючи: «Ми страшенно не любимо програвати». На цей раз команда-переможниця відходить. Далі гравці обох команд вибирають гравця протилежної команди. Два обраних таким чином гравця викидають на пальцях «камінь, ножиці, папір».

Переможений переходить в іншу команду. Гра та спів тривають доки в одній з команд не залишиться один гравець. Він і виявиться переможеним.

Менко

У цю гру грають переважно хлопчики. На фігурках, які називаються менко, збоку намальовані картинки. Малюнки зображують популярних у хлопчиків героїв – самураїв, знаменитих спортивних гравців, героїв коміксів тощо. Переможець забирає менко суперників.

Правила гри: Черга визначається через «камінь, ножиці, папір». Усі гравці, за винятком того, хто починає гру, розкладають свої менко на землі. Перший гравець намагається збити кожну з менко, потрапивши в неї своєю менко. Якщо фігурка впаде, гравець забирає її собі. Якщо всі менко залишаються стояти, настає черга наступного гравця. В одному з варіантів гри на землі малюють коло діаметром близько 1 метра. Менко, які вдається вибити з кола, забирають. В іншому варіанті гравці по черзі кидають свої менко, і той, хто першим звалить менко, отримує собі всі фігурки, що стоять.

Отедама

Мішечки отедама роблять із ганчірок. Їх наповнюють брязкальцями з сухих бобів, намиста і т. п. Під час гри дівчата жонглюють мішечками і співають.

Правила гри: Однією рукою підкидають мішечок у повітря, ловлять його другою і потім відразу ж перекидають його назад. Повторюють, доки не буде виходити добре. Після цього

збільшують кількість мішечків до двох, трьох і, нарешті, чотирьох. Коли досягають певної майстерності, завдання ускладнюють, жонглюючи однією рукою.

Беігома

Ця гра зазвичай вважається грою для хлопчиків. У наш час використовують чавунні дзиги, в давнину їх робили з спіральних раковин. Хлопці змагаються один з одним, чия дзига протримається найдовше. Для цього вони удосконалюють і зміцнюють свої дзиги – спилують частину іграшки, щоб вона стала нижче, вирізують на ній зигзагоподібні малюнки або збільшують її вагу, покриваючи воском.

Правила гри: *Усі гравці одночасно запускають на платформі свої дзиги. Перемагає гравець, дзига якого залишається на платформі, коли всі інші вже впали.*

Орігамі

Орігамі 折り紙 – мистецтво-гра складання паперу в різні форми та фігури. Назва цього виду творчості походить від японського «*ori*» – складати і «*kami*» – папір.

У Японії орігамі називають «мистецтвом цілого аркуша». Це означає, що класична фігурка орігамі складається з одного квадратного аркуша паперу, без клею, ножиць та суміщення з іншими фігурами. Принаймні, таким було орігамі на самому початку своєї історії. Але до теперішнього часу єдине русло орігамі розпалося на безліч відгалужень, шкіл і технік, у яких дозволяється використання не тільки клею і ножиць, але й різноманітних матеріалів. В інтернеті нескладно знайти схеми

орігамі з тканини, фольги, жести і дротяної сітки, подивитися, як зробити орігамі плескате і об'ємне, знайти схеми кусудамма (паперових куль) і цілі архітектурні шедеври в техніці модульного орігамі.

А почалося все, як не дивно, зовсім не в Японії, а у Китаї...

Вважається, що папір був вперше винайдений у Китаї на початку нашої ери і секрет його виготовлення зберігався в найсуворішій таємниці.

Складно сказати, чи мало тут місце промислове шпигунство, або японці з їх пристрасстю до писемності вирішили не відставати від сусідів. Через сотню років у Японії винайшли папір, який перевищував за якістю китайський. Треба віддати належне фантазії японців: вони відразу зрозуміли, що новий матеріал може бути використаний не тільки в суто практичних цілях – для запису священних текстів і іншої інформації, але і для створення нового мистецтва. Утім, папір спочатку була надзвичайно рідкісним і дорогим матеріалом, тому всі вироби з нього, у тому числі і орігамі, використовувалися виключно в релігійних обрядах буддистів. До речі (не беремося сказати, як так вийшло), але по-японськи слова «папір» і «Бог» мають схоже звучання: «камі», що, очевидно, дуже сприяло наданню фігуркам з паперу релігійного сенсу. Використання перших фігур орігамі для богослужінь наклало відбиток і на техніку: класичне орігамі виготовляється з квадрата, а ця фігура вже сама по собі є сакральною в японській культурі.

Деякі відгомони тієї давньої сакральності відчуває кожен, хто полюбає працювати з папером. Складання орігамі вимагає від людини зосередження, вона відволікається від сторонніх думок, об'єктом її роздумів стає краса геометричних форм, чистота і точність ліній, сувора послідовність дій.

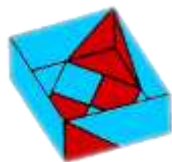

Найбільш ранній приклад використання оригамі – катасіро – символічних зображень божеств-«цапів-відбувайлів», яких виготовляли зі спеціального паперу – дзінгу есі («храмовий папір»). Саме на катасіро стародавні японці містично переводили всі згубні впливи у житті. Після релігійної церемонії фігурки спалювалися або спускалися в річку, яка забирала все погане в небуття. (Деякі сучасні психологи щоб позбавитися від негативних думок радять майже такий метод: дивитися на дорогу, «записувати» погані думки на уявних стікерах і «клеїти» їх на машини, що мчать в далечінь).

Однією з найдавніших фігур оригамі є фігурка журавля (Цуру). Вона описується у двох стародавніх японських книгах, присвячених оригамі. Птах з довгою шиєю в Китаї і Японії вважалася символом удачі і довгого життя, символом бога довголіття Фуцурокудзю. Звідси, можливо, і пішов звичай дарувати паперового журавлика з побажанням щастя й довгого життя.

Також велике поширення мають коробочки з паперу. У невеликих паперових коробочках шматочки їжі приносилися в жертву японським божествам. В обмін на цю жертву люди очікували благополуччя в домі, багатства на столі, миру і спокою.

Важливу роль оригамі відіграло в формальному етикеті. Подарунки, що вручаються під час різних церемоній та свят, могли бути загорнуті десятком різних способів, кожен з яких ніс певне значення. А під час весільних і похоронних обрядів використовувалися майстерно складені паперові орнаменти, наприклад, метелики, якими прикрашали пляшки з саке (японською горілкою).

Складно сказати, коли орігамі з релігійного мистецтва перетворилося в розвагу. Імовірно, це відбулося в епоху Хейан (794-1185) (слово «хейан» означає «мир, спокій»). Уміння створювати з аркуша паперу різні фігури вважалося показником освіченості, тонкого смаку, вишуканих манер.

Саме в пізньому середньовіччі були придумані різні фігурки, які стали класичними. Мистецтво орігамі передавалося з покоління в покоління, переважно по жіночій лінії.

Фігурками орігамі декорували весільний бенкет, самураї розважали ними своїх дам, паперові фігурки використовували в народній медицині і вірили в їхню магічну силу. Навіть зараз у деяких областях Японії виготовляють паперові амулети, які символізують сімейну гармонію.

Новий період у розвитку цього мистецтва настав після Другої світової війни. Орігамі класичного типу вийшло за межі Японії, потрапило в Америку і Європу.

Слід відзначити, що мистецтво складання паперу, аналогічне орігамі, виникало самостійно і в інших країнах. Наприклад, відома іспанська школа орігамі, яка поширилася і в країнах Південної Америки. Іспанці вигадали свої методи складання паперових фігурок, а також винайшли абсолютно нові. Це, зокрема, був особливий метод складання пташок з паперу – (у Мексиці таку пташку називають «паяріт»). Це мистецтво самостійно з'явилося також у Франції в другій половині XIX століття, і використовувалося на естраді.

Фокусники на очах здивованої публіки «перетворювали» аркуш паперу в паперову пташку, яка розмахувала крилами. Шанувальниками цього захоплюючого виду творчості в різні віки були такі відомі персони, як Леонардо да Вінчі, ілюзіоніст Гуддіні, а також письменник і математик Льюїс Керролл.

Великий письменник Л.Толстой ставив мистецтво складання паперових журавликів чи не вище, ніж творіння професійних поетів і музикантів. Ось як він писав про це: «...Одна дама научила меня делать из бумаги, складывая и выворачивая ее известным образом, пестушков, которые, когда их дергаешь за хвост, махают крыльями. Выдумка эта от Японии...

Тот, кто выдумал такого пестушка, от души радовался, что ему так удалось сделать подобие птицы, и чувство это передается, и потому, как ни странно сказать, произведение такого пестушка есть настоящее искусство. Не могу не заметить при этом, что это единственное новое произведение в области бумажных пестушков, которое я узнал за 60 лет. Поэм же, романов и музыкальных пьес я за это время узнал сотни, если не тысячи. Мне скажут, что это произошло оттого, что пестушки не важны, а поэмы и симфонии важны. А я думаю напротив, пестушки содействуют развитию и радости детей ... произведение такого пестушка есть хорошее искусство».

Захоплювався орігамі і Мігель де Унамуно – гордість іспанців. Він був філософом і поетом, есеїстом, драматургом і романістом, філологом і істориком, політиком і педагогом. У відгуках і спогадах тих, хто його знав, прослідковується одна спільна думка: захоплення і подив його людською унікальністю.

У дитинстві і в зрілі роки Унамуно захоплювався виготовленням паперових фігурок. Існують фотографії і портрет Унамуно, оточеного різними виробами з паперу.

Ряд висловлювань Унамуно про орігамі проливає деяке світло на зміст цього мистецтва, пошуком якого займаються сучасні орігамісти. Ймовірно, любителів орігамі зацікавить колекція висловлювань Унамуно.

«...Хто може присягнути, що в цих, на перший погляд, бездушних, мертвих і холодних папірчинах не було хоча б тіні свідомості? Я не ризикну, хоча ніколи не був у їхній шкурі».

«...головною розвагою мого дитинства ... із завидною постійністю, були паперові пташки. Ледь мені попадається на очі незграбна фігура паперової пташки з кирпатим дзьобом, як я згадую ці три наповнених життям і радісних року, коли я засинав кожен вечір, варто було тільки торкнутися щогою до подушки, і прокидався радісний щоранку. Захоплення це народилося поступово, як все, чому судилося довге життя. Почалося воно чудовими весняними днями 1874 року, під час бомбардування нашого міста. Треба було чимось зайняти час ... і єдине, що могло прийти нам на розум, це, виготовивши паперових пташок ..., побудувувати їх у колону по чотири і розігравати битви».

«І тепер, кожен раз, коли я бачу або складаю паперову пташку, я згадую... наснагу тих днів, зародження моїх ідей, повільне становлення мого духа і весь той живий, різноманітний і первозданний світ, який збагатив мою фантазію і пробудив мій розум».

Слід зазначити, що паперові іграшки оригамі були і є лише невеликою частиною розгалуженої японської культури виготовлення та застосування різних іграшок для дітей та дорослих. Взагалі японські іграшки дуже різноманітні і цікаві.

У 2017 році в Харкові з'явилась нова скульптура, що зображує голубів – символ миру. Цей птах уособлює чисте і світле кохання. Тому неспроста скульптуру було встановлено біля Центрального палацу одруження.

Незвичайність композиції полягає у тому, що птахи нібито зроблені з паперу в техніці оригамі. Безумовно, для виготовлення скульптури використовувався міцний та непримхливий матеріал, але здалека складається враження, що птахи зроблені саме з дуже великого аркуша паперу.

Використана література

Бондарь А. Все о Японии / А.Бондарь. – Харьков : Фолио, 2007. – 544 с. : ил. – (Страны мира).

Журавлёв Д. Загадки истории. Страна восходящего солнца : [самураи, отцы иезуиты, люди-тени, тайны бусидо, загадки божественного ветра] / Д.Журавлёв ; худож.-оформ. Л.Киркач–Осипова, 2014. – 379 с.

Коник, Равлик і Зозуля : японські поети-класики – дітям : [збірка] / Б.Мацуо, Б.Йоса, І.Кобаясі, С.Масаока ; пер. з яп. І.Бондаренко. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 130 с.

Момотаро : японські народні казки / пер. з яп. І.Дзюба ; ред. І.Малковича ; худож. В.Гаркуша. – 2-ге вид., доп. – Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2016. – 41 с. : іл.

Овчинников В. Ветка сакуры : рассказ / В.Овчинников. – 4-е изд. – М. : Молодая гвардия, 1988. – 222 с.

Ресторан, де виконують побажання : казки / Кендзі Міядзава ; пер. з яп. І.Дубінського ; іл. Н.Єфімової, М.Євшина. – Львів : Кальварія, 2016. – 96 с.

Сказки Китая, Японии / пер. И.Церф ; худ. И.Войцехович, 1993. – 248 с.

Соха Г. Японские мечи Нихонто : пер. с пол. / Г.Соха, 2007. – 189 с.

Юдзан Дайдодзи Бусидо (Будосёсинсю) / Юдзан Дайдодзи ; худ.-оформит. Л.Киркач-Осипова ; пер. А.Мищенко, 2009. – 160 с.

Японські прислів'я та приказки / упоряд. І.Чирко ; авт. передм. В.Мазурик ; пер. з япон. М.Федоришин, 1989. – 192 с.

Японські народні казки : для мол. віку / упорядк. ; вступ. слово та пер. з яп. І.Дзюба ; мал. О.Михайлової-Родіної. – К. : Веселка, 1986. – 151 с. – (Казки народів світу).

Статті

Белікова Н. Інтегрований урок на тему «Японія» : 10 кл. / Н.Белікова, Е.Ковалевич, М.Стрижак // Географія та основи економіки в шк. – 2002. – № 5. – С. 15-16.

Белова Н. Чайное паломничество : [чайная церемония в Японии] / Н.Белова // Всемирный следопыт. – 2008. – № 5. – С. 90-93.

Брухаль Л. Мандрівка планетою : [урок географії] / Л.Брухаль // Розкажіть онуку. – 2007. – № 1. – С. 36-37.

Горбунова А. Осторожно, злая Садако : бум суеверий у современных японцев / А.Горбунова // Всемирный следопыт. – 2007. – № 13. – С. 26-39. – Фот.

Жостка А. Всесвітня історія. Японія у 1945–2004 рр. : [урок з Всесвітньої історії, 11 кл] / А.Жостка, Л.Молоносова // Історія України. – 2005. – № 6. – С. 10.

Зінчук Л. Японія. Історико-культурні особливості. Економіко-географічна характеристика / Л.Зінчук // Все для вчителя. – 2005. – № 9-10 – С. 47-51.

Карелина Д. Когда спящий проснется : жизнь у подножия Фудзи : [Япония. Вулкан Фудзияма] / Д.Карелина // Вокруг света, 2015. – № 3. – С. 76-81.

Ковальская М. Страна восходящего солнца : [вечер, посвященный истории и культуре Японии] / М.Ковальская // Читаем, учимся, играем. – 2008. – № 6. – С. 57-74.

Крамарчук В. Японія / В.Крамарчук // Все для вчителя. – 2006. – № 9-10. – С. 55-60.

Олійник О. Токіо: місто-столиця, місто-країна : [усе про Японію] / О.Олійник // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2003. – № 11. – С. 5-27.

Синицын А. Столица мира : [история и достопримечательности г. Киото, Япония] / А.Синицын // Всемирный следопыт. – 2007. – № 13. – С. 10-23. – Фот.

Соломоник Т. Вагаси или ёгаси : [японская сладость] / Т.Соломоник, С.Синельников // Всемирный следопыт. – 2008. – № 5. – С. 86-89.

Стиль і епоха: Індія, Китай, Японія : [декоративне мистецтво] // Юний технік України. – 2004. – № 10. – С. 18-19.

Так учат детей в... Японии // Все для учителя. – 2008. – № 1. – С. 95-96.

Такахаша Кичиро Бунко: частная детская библиотека Японии. Знакомство с Бунко / Кичиро Такахаша // Школьная б-ка. – 2006. – № 7. – С. 21-24.

Япония : // Всемирный следопыт. – 2007. – № 13. – С. 3-104.

Япония // Всемирный следопыт. – 2008. – № 5. – С. 1-121.

Японский дом : интерьер японского дома // Всемирный следопыт. – 2007. – № 13. – С. 24-25. – илл.

Вебліографія

Интересные факты о Японии и японцах [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://miuki.info/2010/10/interesnye-fakty-o-yaponii-i-yaponcax/http://miuki.info/2010/10/interesnye-fakty-o-yaponii-i-yaponcax/> . – Название с экрана.

30 самых интересных фактов о Японии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://travel.tochka.net/6950-30-samykh-interesnykh-faktov-o-yaponii/](http://travel.tochka.net/6950-30-samykh-interesnykh-faktov-o-yaponii/%28%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%B0http://travel.tochka.net/6950-30-samykh-interesnykh-faktov-o-yaponii/)

Зміст

Світ дитячого читання Японії	1
Діти і книги в японській культурі.....	1
Бібліотеки Японії	7
Рух на підтримку дитячого читання	15
Додатки	18
Тест-вікторина «Ця дивовижна Японія»	18
Калейдоскоп цікавих фактів про японську освіту.....	20
Дитячі садочки Японії	24
Йдемо до дитячого садочка.	24
Види дитячих садків.	25
Інтер'єр дитячих садків.....	25
Їжа	26
Відносини в колективі.	26
Дитячі іграшки	28
Ритуально-магічні іграшки.....	28
Декоративні іграшки (для милування).....	31
Театральні ляльки.	33
Іграшки для гри	33
Дитячі ігри в Японії	34
Орігамі	39
Використана література	45

ХОБД, 2017
Зам. № 4
Тираж 50